

Un enfocament jurídic de les memòries de traducció

Jorge Marcos, Advocat Col·legiat de l'ICAB

Introducció

Davant el debat suscitat en el món de la traducció sobre la propietat de les memòries de traducció, volem abordar aquest tema des d'un punt de vista jurídic. En primer lloc, ens caldrà identificar l'objecte: les memòries de traducció. Entendrem com a memòria de traducció un suport d'assistència a la traducció, produït i incorporat de forma independent o no a un programari, i que és producte de la interacció entre el programari, el text original i la feina del traductor. En aquest article, quan parlem de traductor ens referim al traductor autònom, no al traductor en règim laboral, és a dir, aquell que forma part de la plantilla d'una empresa de traducció.

Una qüestió prèvia: la llicència del programari

Dels trets definitoris de la memòria de traducció es desprèn que es crea mitjançant un programari, el qual és necessari també per fer-la servir. Per tant, la primera qüestió jurídica que caldrà precisar és que qui pretengui disposar de drets sobre una memòria haurà de ser usuari autoritzat de la aplicació informàtica amb la qual ha estat generada la memòria de traducció, segons els termes de la llicència de l'aplicació. Així, doncs, qui genera una memòria de traducció sense tenir-ne la llicència d'ús, difícilment podrà pretendre atribuir-se cap mena de dret.

El text original

El següent element necessari per produir la memòria de traducció és el text a traduir, que té un propietari, normalment el client, i que fins i tot pot tenir drets d'autor. Una de les qüestions més controvertides sobre la propietat de les memòries de traducció és precisament la següent: els clients, i també alguns traductors, seguint criteris econòmics i no pas jurídics, atribueixen al propietari del text la titularitat de la memòria de traducció. Ara bé, segons aquest argument, el titular del text també es podria atribuir els drets de la traducció, cosa que, afortunadament per als traductors, evita la legislació positiva que els atribueix la propietat de la traducció, independentment de la del text original (Articles 11.1. i 21 de Reial Decret 1/1996, de 12 d'abril, text refós de la Llei de propietat intel·lectual, en endavant LPI, en l'àmbit de propietat intel·lectual i la legislació sobre propietat privada del Codi Civil en aplicació de l'article 429 del mateix cos legal pels supòsits no tutelats per la propietat intel·lectual).

La memòria de traducció com a producte de la feina del traductor

La memòria és producte de la feina intel·lectual del traductor: al mateix temps que tradueix, i amb el suport indispensable del programari, fixa les dades que formaran part de la memòria de traducció, que podrà fer-se servir per ulteriors traduccions i fins i tot podrà ser ampliada amb noves dades. Aquest és el criteri majoritari dels traductors per atribuir-se la propietat de la memòria de la traducció. Segons el meu parer, aquesta és una conclusió correcta, però com a jurista em toca aprofundir en els arguments jurídics en què se sostenen recolzen aquesta afirmació. És per això que, a continuació, analitzarem detingudament la possibilitat que la memòria de traducció pertanyi a altres agents implicats en el procés comercial de la traducció.

La Memòria de Traducció és una creació intel·lectual del traductor o és una feina automàtica del programari?

Ara per ara, el programari no genera traduccions de manera autònoma, necessita com a mínim la supervisió del traductor. Per tant, el propietari del programari (no confondre amb el llicenciatari, que és l'usuari-traductor que ha adquirit una llicència) no es pot atribuir la titularitat de la memòria, el qual esgota el seu aprofitament econòmic en la venda i el manteniment del programari. Si volgués anar més enllà amb llicències del tipus "shrinkwrap license" s'haurien de declarar nul·les pel seu caràcter abusiu.

La Memòria de Traducció és una obra col·lectiva compartida entre el propietari del programari, el propietari del text i el traductor?

Segons la meua opinió, no ho és. En primer lloc, s'exclou el propietari del programari pels arguments del punt anterior. En canvi, l'exclusió del propietari del text com a "copropietari" de la memòria de traducció és la qüestió jurídicament més interessant. Partim, en aquest cas, de dos escenaris:

a) Si es tracta de textos amb propietat intel·lectual (cosa que a la pràctica serà molt difícil que es doni), la Llei de propietat intel·lectual exigeix l'autorització de l'autor. Podríem considerar que la memòria de traducció reproduïx el text original; en aquest cas el propietari del text original ho continua sent. Si considerem que la memòria de traducció el modifica, l'autor de la transformació esdevindrà el seu propietari (article 21 de la LPI). Penso que, sobretot pel que fa al segon cas, l'autorització per incorporar el text a la memòria estaria implícita en l'autorització per a traduir-lo.

Encara es podria anar més enllà afirmant que una memòria de traducció ni transforma ni reproduïx el text original, sinó que el "dissecciona", gairebé "l'atomitza"; en aquest cas, i tret de casos extraordinaris, difícilment una frase serà objecte de propietat intel·lectual, per tant es podria fer la memòria sense cap mena d'autorització i distribuir-se lliurement. En canvi, si les característiques de la memòria de traducció fa que es mantingui clarament la identitat de la obra objecte de propietat intel·lectual, l'autor de la memòria podrà utilitzar-la lliurement, però per distribuir-la caldria el consentiment de l'autor del text.

El que no es pot sostenir és que el titular dels drets de propietat intel·lectual sobre el text pretengués cap dret sobre la memòria de traducció: no n'és l'autor, no és titular dels drets sobre la traducció, i probablement tampoc és llicenciatari del programari de producció de la memòria.

b) Si es tracta de textos no emparats per la propietat intel·lectual, i sense gairebé cap mena de límits pel que fa a la seva reproducció o transformació, no pot pretendre el propietari del text cap mena de dret sobre la memòria.

L'explotació comercial de la Memòria de Traducció

Si la memòria de traducció es pot desar en un arxiu independent a l'aplicació informàtica amb la qual s'ha generat, podria donar-se el cas

que hi hagués algú disposat a comprar-la (el propietari del text, una agència de traducció o altres traductors). En principi, i depenent de si aquest nou usuari disposa de la llicència del programari, gairebé no hi ha cap obstacle legal per a la cessió de l'ús de la memòria, dret que correspon a l'autor de la memòria, el traductor, exceptuant els casos en què la memòria mantingui clarament la identitat d'un text objecte de propietat intel·lectual del qual s'ha prohibit expressament la seva divulgació conjuntament amb la memòria. Aquesta prohibició no serà obstacle, però, per fer la memòria i per utilitzar-la sense distribuir-la. No obstant això, hi ha un impediment més clar que limita la divulgació, amb finalitat econòmica o no, de les memòries de traducció: el fet que la divulgació vulneri els secrets industrials o els secrets d'Estat, el dret de la competència, la protecció de les dades de caràcter personal o l'obligació de confidencialitat envers el client. En aquests casos la memòria no podrà ser divulgada ni utilitzada per a altres traduccions que no siguin del mateix client, tret que la nova traducció no afecti cap de les matèries protegides.

A la pràctica no serà gaire difícil trobar clients o agències que vulguin tant la traducció com la memòria de traducció conjuntament, i normalment pel mateix preu de la traducció. Aquí el traductor és lliure d'estudiar el que li convé; en tot cas fóra aconsellable que aquest tema quedi ben clar des del mateix moment de la contractació del servei de traducció, així com la subscripció d'un contracte que prevegi la possible cessió d'ús de la memòria i totes les qüestions que es plategen en aquest article relacionades amb els drets del traductor sobre la memòria.

Drets de les agències sobre la Memòria de Traducció

Si s'ha exclòs un pretès dret de propietari del text original sobre la memòria de traducció, menys encara el pot obtenir qui no és més que un intermediari, jurídicament un subarrendador del servei que representa fer la traducció. Malauradament serà molt freqüent, a la pràctica, la reclamació de la memòria de traducció per part de les agències que l'utilitzaran en futures traduccions. D'aquesta manera les agències obtindrien les memòries alhora que no estarien obligades a mantenir cap lligam amb el traductor-autor de la memòria. De nou tot depèn del traductor i de l'actitud de l'agència per tal d'arribar a un acord sobre la cessió d'ús de la memòria. Es dibuixa una altra situació quan l'agència intervé d'alguna manera en els treballs preparatoris de la memòria; en aquest supòsit caldria estudiar les diferents intervencions possibles, i en tot cas les parts haurien de subscriure el corresponent contracte delimitant clarament les respectives feines i els corresponents drets de cadascuna de les parts sobre el resultat.

Memòries de traducció en col·laboració

En aquest cas partim del supòsit que a un traductor li arriba l'encàrrec d'una traducció i el client (o l'agència) li facilita una memòria de traducció generada a partir de traduccions prèvies per tal de realitzar l'encàrrec. Evidentment a aquesta memòria s'afegirà, amb un major o menor grau, l'aportació d'aquest nou traductor, i així podríem arribar a una memòria en la que haurien intervingut diversos traductors, i que, per tant, tindria diversos autors, amb una intervenció més o menys important. En aquest cas ens podríem trobar davant d'una situació semblant a la prevista a la llei de propietat intel·lectual, l'anomenada obra en col·laboració de l'article 7 de la Llei de propietat intel·lectual, que la defineix com «(...) una obra que sigui resultat unitari de la col·laboració de diversos autors (...)». El problema que planteja aquesta figura és que seria necessari el consentiment de tots els autors de la memòria per a la seva successiva, i potser il·limitada, ampliació. La solució hauria de ser un pacte contractual mitjançant el qual el traductor autoritzés l'ús de la memòria així com la seva ampliació; d'aquesta manera s'estableix per a la memòria de traducció, en interès del traductor, el mateix règim previst en l'esmentat article 7 per a les obres en col·laboració, règim que preveu entre altres qüestions la possibilitat d'utilitzar les ampliacions de la memòria i participar proporcionalment de la cessió d'ús d'aquella.

Les memòries de traducció com a objecte de propietat intel·lectual

L'article 1 de la LPI defineix l'objecte de propietat intel·lectual com a obra literària, artística o científica. A més, tant la doctrina com la jurisprudència, fent una interpretació acurada de la llei, exigeixen com a requisit ineludible que l'obra sigui original. En aquest sentit, una memòria de traducció no podria ser objecte de propietat intel·lectual ni gaudir, per tant, d'aquest règim especial de protecció; té llavors la mateixa protecció que qualsevol altre bé objecte de propietat privada.

Afortunadament, l'any 1996 es dictà la Directiva 96/9/CE del Parlament Europeu i del Consell, d'11 de març de 1996, sobre la protecció jurídica de las bases de dades, de directa aplicació a l'Estat espanyol i incorporada l'any 1998 a la LPI, que amb el seu article 12 estableix que les bases de dades que defineix com a «(...) col·leccions d'obres, de dades o d'altres elements independents disposats de manera sistemàtica i metòdica i accessibles individualment per mitjans electrònics o d'una altra forma» que «(...) per la selecció o disposició dels seus continguts constitueixen creacions intel·lectuals, sense perjudici, si s'escau, dels drets que poguessin subsistir sobre els esmentats continguts», són objecte de propietat intel·lectual i gaudiran del règim previst als articles 133 a 137 de l'esmentada llei.

Per tant, si una memòria de traducció coincideix amb la definició de base de dades que dona la llei gaudeix d'un règim especial de protecció, independentment del seu contingut. D'aquests articles es desprenen els següents trets definitoris:

a) La protecció de la base de dades es refereix només a la seva estructura quant a forma d'expressió de la selecció o disposició dels seus continguts, tot i no protegir-los. (Article 12.1 LPI).

b) La llei parla de fabricant de la base de dades, i no d'autor. Hi ha reticències a anomenar autor a qui de fet ho és, de la mateixa forma que es parla de dret «sui generis», com literalment diu l'article 133 de la LPI, ja que sembla que deliberadament no es vulgui anomenar dret de propietat intel·lectual. Aquest article també defineix al fabricant en relació a la base de dades com a «(...) la persona natural o jurídica que pren la iniciativa i assumeix el risc d'efectuar les inversions substancials orientades a l'obtenció, verificació o presentació del seu contingut»; en el cas de les memòries de traducció aquest seria clarament el traductor, que, amb el seu coneixement, la seva feina i el programari, obté, verifica i presenta el contingut de la memòria com a base de dades.

- c) Els drets del fabricant es podran cedir, transferir o donar en llicència contractual. (Article 133 LPI).
- d) L'article 134 estableix els drets i obligacions de l'usuari legítim, inclòs el règim d'utilització de la base de dades. La característica més important és que l'usuari no pot extreure parts substancials de la base de dades llevat les excepcions previstes a l'article 135 LPI.
- e) El termini de protecció del dret serà de quinze anys, essent la data d'inici del termini l'1 de gener de l'any següent a la finalització de la base de dades, o de la posada a disposició del públic si el dret encara fos vigent (article 136 LPI). Especialment interessant pel que fa a les memòries de traducció dinàmiques, és a dir, les que seran objecte d'aportacions substancials per mitjà de traduccions posteriors, és que el seu règim de protecció serà independent al de la memòria original (article 136.3 LPI).

Aquest règim novedós, pensat per a protegir manifestacions de les noves tecnologies que fins ara podien no tenir cabuda en el concepte d'obra literària, artística o científica dotada d'originalitat, no és tant ampli com el previst per a la protecció per a la resta d'obres. No obstant això, pot resultar suficient per a objectes com ara les bases de dades, a més d'omplir buits legals i situar la Unió Europea al capdavant mundial pel que fa a regulació legal de les noves tecnologies. Però encara hi ha buits legals, ja que el desenvolupament tecnològic va molt per davant del dret, tot i que esperem que el règim de propietat intel·lectual ampliï el seu objecte a les noves tecnologies i els problemes legals que planteja amb celeritat, com ho ha fet amb les bases de dades, amb solucions que semblaven jurídicament impossibles fa només quatre anys.

Finalment caldria determinar quin serà el règim legal de les memòries de traducció que no siguin una base de dades. Partint del fet que són propietat del seu autor segons els arguments esgrimits a l'apartat 3, tindran el règim establert al Codi civil sobre la propietat, però cal assenyalar que es tracta d'una llei del segle XIX i només servirà per fer «equilibrisse legal» amb interpretacions portades al límit. Per tal d'evitar qualsevol litigi, sempre cal tenir en compte l'autonomia de la voluntat i la llibertat de pactes dels contractes; per tot això, com en qualsevol altra situació en què es treballi amb memòries de traducció, es aconsellable establir un pacte escrit amb el propietari del text sobre la propietat i la utilització de la memòria de traducció.